

De plannen voor box 3: zit de oplossing erbij?

5-10-2016 | Door Kees van Oostwaard
werkzaam bij Fiscale Zaken VIVAT

Enigszins in de luwte van Prinsjesdag 2016 heeft staatssecretaris Wiebes van Financiën op 20 september een brief met bijbehorend rapport over box 3 naar de Tweede Kamer gezonden.¹ Hij komt daarmee zijn toezegging na die hij ongeveer een jaar geleden deed. De omvang van (de brief en) het rapport laat zien dat de staatssecretaris de wens van de Kamer van een rechtvaardiger heffing in box 3 serieus neemt. In dit artikel behandel ik de belangrijkste punten uit de brief en het rapport en voorzie ik die van kanttekeningen.

Voorgeschiedenis

Al sinds de invoering van de Wet IB 2001 worden de inkomsten in box 3 (ook aan te duiden als de vermogensinkomsten) forfaitair belast. Alle (meetellende) vermogensbestanddelen worden verondersteld een jaarlijks rendement van 4% te maken. Van het vermogen telt daarbij een deel niet mee (het heffingvrij vermogen). In 2016 bedraagt het heffingvrij vermogen € 24.437 per persoon. Het veronderstelde rendement van 4% wordt vervolgens belast met een percentage van 30. Daarom wordt ook wel gezegd dat de belastingheffing in box 3 1,2% (4% x 30%) bedraagt.

Probleem is dat het de afgelopen jaren niet mogelijk is gebleken om op spaarrekeningen en bij obligaties 4% rendement te maken. Voor aandelen en vergelijkbare producten is het beeld minder eenduidig. Door de crises zijn er slechte jaren geweest, maar dat geldt dan weer niet voor iedereen. Andersom ook: de beurzen zijn weer opgeleefd maar niet iedereen heeft daarvan geprofiteerd.

Feit is dat veelvuldig werd en wordt geklaagd over de forfaitaire wijze waarop het rendement in box 3 wordt bepaald. De laatste jaren is een rendement van 4% verre van realistisch gebleken.

Vorig jaar kwam het kabinet al met aangepaste forfaitaire berekening. Deze aanpassing maakt het er niet eenvoudiger op en neemt voor velen de problemen niet voldoende weg. De aangepaste forfaitaire oplossing werd toch in het parlement aange-

nomen, onder de toezegging om met Prinsjesdag 2016 met verdergaande voorstellen te komen. Verdergaand in de zin dat de werkelijke rendementen worden belast (of op zijn minst benaderd). De staatssecretaris voelt daarbij ook enige druk vanuit de Hoge Raad². Die oordeelde namelijk het forfaitaire stelsel van box 3 niet strijdig is met artikel 1 van het Eerste Protocol bij het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. Maar tegelijkertijd kan het stelsel daarmee wel in strijd komen als *“zou komen vast te staan dat het destijds door de wetgever voor een lange reeks van jaren veronderstelde rendement van vier percent voor particuliere beleggers niet meer haalbaar is en belastingplichtigen, mede gelet op het toepasselijke tarief, zouden worden geconfronteerd met een buitensporig zware last”*. Als deze onhaalbaarheid duidelijk wordt en bij vasthouden aan forfaitair rendement, mag van de wetgever worden verlangd dat hij de regeling aanpast. De beoogde benadering van de werkelijkheid moet worden hersteld.

Een duidelijke opdracht, zo lijkt me.

Voorgestelde varianten

De staatssecretaris neemt direct een illusie weg: een heffing uitsluitend gebaseerd op daadwerkelijke rendementen is niet haalbaar. Dat is wellicht jammer, maar wel zo duidelijk. Dat forfaits niet uit te sluiten zijn, heeft te maken met het feit dat bepaalde gegevens niet te ontsluiten zijn. Als voorbeelden noemt de staatssecretaris huurbrengsten en onderhoudskosten van onroerend goed (niet zijnde de eigen woning). Er is daarom gezocht naar varianten waarbij heffing op werkelijk rendement geldt voor vermogensbestanddelen waar we wel voldoende over weten, bank- en spaartegoeden, aandelen, obligaties en aanverwanten, en een goede forfaitaire benadering van het rendement bij de overige vermogensbestanddelen.

Variant A: vermogensaanwasbelasting

Variant is in basis een vermogensaanwasbelasting, maar alleen op vermogensbestanddelen waar genoeg over bekend is.

¹ Brief staatssecretaris van Financiën, 20 september 2016, kenmerk AFP/2016-0000154519 U en rapport.

² ECLI:NL:HR:2016:1129

Bij een vermogensaanwasbelasting worden gerealiseerde én ongerealiseerde waardeveranderingen belast. Dit betekent dat de waardeverandering van een vermogensbestanddeel wordt belast, ook al is het niet verkocht. Terecht wordt hierover in het rapport opgemerkt dat dit systeem voorkomt dat belastingheffing langdurig wordt uitgesteld. Bijvoorbeeld door het uitstellen van vervreemding van vermogen of te kiezen voor producten die alleen een waardemutatie opleveren en geen reguliere inkomsten (zoals rente en dividend).

De variant wordt op hoofdlijnen als volgt gepresenteerd:

- Bank-, spaartegoeden en overige vorderingen: daarbij wordt de werkelijke rente belast;
- Aandelen, obligaties en derivaten: de werkelijke vermogensaanwas wordt belast, dus de koerswinst, de rente en de dividenden van dat jaar;
- Onroerende zaken en overig vermogen: het belastbaar inkomen wordt forfaitair bepaald;
- Het heffingvrije vermogen wordt omgezet in een heffingvrije voet voor de werkelijke inkomsten uit vermogen.

De staatssecretaris geeft in zijn brief aan dat deze variant beter aansluit bij het werkelijke rendement dan het huidige systeem. Maar hij benoemt ook de nadelen:

- Voor verschillende vermogenssoorten gelden verschillende wijzen van behandeling;
- Belasting moet mogelijk worden betaald voordat een winst is gerealiseerd;
- De gegevensaanlevering door uitvoerders zoals banken wordt sterk uitgebreid en moet worden versneld (dat zou al binnen een maand na afloop van het kalenderjaar moeten worden aangeleverd);
- Er is een ontwikkelperiode van twee jaar nodig (die met de nodige kosten gepaard zal gaan).

Met name de kans dat belasting moet worden betaald voordat de winst daadwerkelijk is gerealiseerd, kan de belastingplichtige als vervelend ervaren. Dat speelt niet bij variant B.

Variant B: vermogenswinstbelasting

Zoals de staatssecretaris in zijn brief al opmerkt: voor wat betreft de naam lijkt deze variant sterk op de vermogensaanwasbelasting, maar in de werking zit wel een groot verschil.

Deze variant is op hoofdlijnen als volgt:

- Bank-, spaartegoeden en overige vorderingen: werkelijke rente wordt belast;
- Aandelen, obligaties en derivaten: werkelijke rente en dividenden worden belast; vermogenswinst wordt belast bij realisatie, bij voorbeeld door verkoop;
- Onroerende zaken en overig vermogen: het belastbaar inkomen wordt forfaitair bepaald;
- Het heffingvrije vermogen wordt omgezet in een heffingvrije voet voor de werkelijke inkomsten uit vermogen.

Het verschil zit in het tweede punt. In deze variant vindt belastingheffing pas plaats als de koerswinst gerealiseerd is. Dat neemt het bezwaar van variant A weg, maar er komen andere bezwaren voor in de plaats.

De belastingclaim loopt in de periode van uitstel op. Bovendien kan samenloop met andere heffingen plaatsvinden. Als voorbeeld noemt de staatssecretaris de situatie van overlijden. Dan moet eerst inkomstenbelasting over de vermogenswinst worden betaald en vervolgens erfbelasting. Ander nadeel is dat gegevens lang moeten worden vastgehouden.

Variant C: rendement achteraf forfaitair vaststellen

Gelet op de nadelen die kleven aan de varianten A en B is gezocht naar een andere variant. Volgens de staatssecretaris kan die sneller worden ingevoerd. In deze variant wordt voor elke vermogenstitel het rendement over een belastingjaar achteraf forfaitair vastgesteld. Het vermogen van de belastingbetaler aan het begin van het jaar wordt toegerekend aan de bestanddelen spaargeld, aandelen, obligaties, onroerend goed en overig. Op de waarde van ieder van die bestanddelen wordt na afloop van het jaar bij de individuele belastingbetaler forfaitair het gemiddelde (macro) rendement van ieder van die bestanddelen toegepast. Door deze methodiek wordt ontwijking op de peildatum minder aantrekkelijk (want minder voorspelbaar). Ook voor deze variant geldt dat het heffingvrije vermogen wordt omgezet in een heffingvrije voet voor de forfaitaire inkomsten uit vermogen.

De staatssecretaris erkent dat in deze variant strikt genomen niet het werkelijke individuele rendement wordt belast. Maar hierbij wordt wel rekening gehouden met de individuele portefeuillesamenstelling. Voor spaargelden zal dit goed kunnen werken, omdat het rendement in individuele gevallen niet sterk zal afwijken van het gemiddelde rendement. Bij aandelen kan dit duidelijk anders liggen.

Budgettaire aspecten

Belangrijk aspect bij de keuze voor een variant is het gevolg voor de belastingopbrengsten. Momenteel zijn er ruim twee miljoen huishoudens die belasting betalen over hun vermogen in box 3. Bij de varianten A en C kan de belastingopbrengst jaarlijks enorm fluctueren volgens de staatssecretaris. Verder stelt hij dat variant C tot meer ontwijkingsgedrag zal leiden. Met name bij variant B speelt het probleem dat in de beginfase waarschijnlijk weinig rendement daadwerkelijk gerealiseerd gaat worden. Belastingplichtigen zullen eerst gaan voor belastinguitstel. Het zal lang duren voordat een structurele situatie bereikt wordt. De staatssecretaris acht deze variant ook complexer in uitvoering. Hij stelt tevens dat een keuze voor een vermogenswinstbelasting - variant B dus - waarschijnlijk onomkeerbaar is.

Het vervolg

De staatssecretaris waarschuwt dat er nog vele stappen te maken zijn. Maar voordat die stappen gezet kunnen worden, moet eerst een variant gekozen worden. "Wetgeving en uitvoering kunnen maar één variant tegelijk uitwerken." Het kabinet wil pas een definitief oordeel vormen nadat de Tweede Kamer is gehoord. De Tweede Kamer is dus aan zet.

Verder uitwerking vergt dan nog een jaar en het wetsvoorstel zou dan in het voorjaar van 2018 ter consultatie kunnen worden voorgelegd aan burgers, de uitvoerders en experts. Als alles mee zit kan dan in het najaar van 2018 het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer worden ingediend.

Zit de oplossing erbij?

Het hanteren van enige forfaits lijkt onontkoombaar en hoeft ook niet een probleem te vormen. Dat is voor velen ook niet het echte bezwaar tegen het huidige systeem. Het bezwaar zit eenvoudigweg in het feit dat een rendementspercentage wordt gehanteerd dat niet in de buurt komt bij de rente die op een spaarrekening kan worden

behaald.

Strikt genomen komt variant B wat mij betreft het dichtst bij het uitgangspunt om het daadwerkelijke rendement in box 3 te benaderen en te belasten. Maar met name het oplopen van de belastingclaim acht ik een te grote drempel om voor deze variant te kiezen.

Variant A komt daarna behoorlijk dicht in de buurt van het werkelijke rendement.

Deze variant heeft weliswaar als nadeel dat rendement wordt belast dat wellicht nog behaald gaat worden.

Voorbeeld

Jan heeft een pakket aandelen dat bij aanvang van het jaar € 50.000 waard is.

Aan het einde van het jaar zijn de aandelen € 60.000 waard. Een vermogenstoename van € 10.000 die over dat belastingjaar belast wordt. Maar Jan heeft niets ontvangen en zal met andere middelen de belastingheffing over de waardetoeename van € 10.000 moeten financieren.

Voorwaarde is wel dat verliesverrekening over de jaargrens heen mogelijk wordt.

Anders treedt een te groot verschil met variant B op.

Variant C is creatief te noemen, maar heeft wat mij betreft als belangrijk nadeel dat deze nog steeds ver kan staan van het werkelijke rendement, met name als het gaat om rendementen op aandelen.

Overigens denk ik dat de staatssecretaris te optimistisch is met zijn tijdschema. Volgend jaar maart zijn de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Dat gaat waarschijnlijk vertraging opleveren, want een nieuw kabinet is er niet zo maar. Dat de staatssecretaris ten faveure van variant C de snellere invoering noemt, vind ik niet sterk en zeker niet doorslaggevend. Een snellere invoeringsmogelijkheid (die ook nog eens niet zeker is) mag geen argument zijn. Het gaat erom een goed systeem neer te zetten.

Slot

Alles overziend neig ik zelf naar variant B. Deze variant benadert de werkelijke rendementen goed (mits ook rekening wordt gehouden met verliezen over de jaargrensen heen). Neemt niet weg dat het een ingewikkelde operatie zal worden om box 3 te veranderen.

Ook hoeft niemand zich direct rijk te rekenen. Budgettaire neutraliteit zal een belangrijk uitgangspunt blijven.

FA